

ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ: ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ

ದೇವೇಂದ್ರ ಮಂಡೇದ

ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ

Abstract:

ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ರಾಜ್ಯತಂತ್ರ, ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರ್ಯನೀತಿ ಮತ್ತು ಸೇನಾ ಕಾರ್ಯತಂತ್ರದ ವಿವರಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥ ಮತ್ತು ಇದರ ಲೇಖಕ ಕೌಟಿಲ್ಯ. ಕೌಟಿಲ್ಯ ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪಕ ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯನ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ವಿಷ್ಣುಗುಪ್ತ, ಚಾಣಕ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ, ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿ, ಸೇನಾವ್ಯೂಹ ರಚನೆಯ ಕುರಿತ ನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನದ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಲೋಹಗಳು, ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ, ಔಷಧ, ಅರಣ್ಯ ಹಾಗೂ ವನ್ಯಜೀವಿಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

Keywords: ರೈತ ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿ, ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಗ್ರಂಥ.

ಪೀಠಿಕೆ

ಸಮಾಜದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಚಿಂತಕರಲ್ಲಿ ಕೌಟಿಲ್ಯರು ಅಗ್ರಮಾನ್ಯರಾದವರು. ಅಲ್ಲದೇ ಆಡಳಿತಗಾರರು ಚಿಂತಕರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಕಾರಣಿಭೂತರಾದ ಅಪ್ರತಿಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೇ ಚಾಣಕ್ಯರು. ಚಾಣಕ್ಯರು ಕ್ರಿ.ಪೂ. 350-257ರಲ್ಲಿ ತಕ್ಷಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಇವರಿಗೆ ವಿಷ್ಣುಗುಪ್ತ, ಚಾಣಕ್ಯ ಎಂಬ ಅಭಿದಾನಗಳುಂಟು ಇವರು ಕುಟಲನೆಂಬ ಗೋತ್ರ ಪ್ರವರ್ತಕನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಕೌಟಿಲ್ಯನೆಂದು, ಜನಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವರಾದ್ದರಿಂದ ಚಾಣಕ್ಯನೆಂದು ತಂದೆ ತಾಯಿಯರು ಇಟ್ಟ ಹೆಸರು ವಿಷ್ಣುಗುಪ್ತರೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ನಳಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿ ನಂತರ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿಯೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಚಾಣಕ್ಯ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಕೌಟಿಲ್ಯ ಭಾರತದ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಕೀಯ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ಯಾವುದೇ ರಾಜಕೀಯ ವಿತರಣೆಯ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಹಿಂದಿನ ಚಾಲನಾ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಅವರು ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ, ಅವರು ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಆದಾಯವು ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋದರು ಏಕೆಂದರೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆದಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯ. ಕೌಟಿಲ್ಯನು ರಾಜ್ಯದ ತೆರಿಗೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸುವುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದನು, ಕಡಿಮೆ ತೆರಿಗೆ ದರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ತೆರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ

Please cite this article as: ದೇವೇಂದ್ರ ಮಂಡೇದ. (2024). ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ: ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ. ಸೃಜನಿ: ಇಂಡಿಯನ್ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಇನ್ವೋಲೂಟಿವ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಅಂಡ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್, 2(6), 82-85.

ಅನುಸರಣೆಯನ್ನು ಖಾತ್ರಿಪಡಿಸುವ ತೆರಿಗೆ ರಚನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು. ಅವರು ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು, ಯಶಸ್ವಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು, ಅದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಆಧಾರವನ್ನು ಆಧರಿಸಿತ್ತು. ಭೂಮಿ, ನೀರು ಮತ್ತು ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಹೂಡಿಕೆಗೆ ಅವರು ಒತ್ತು ನೀಡಿದರು. ಕೌಟಿಲ್ಯನು ಅನುಭವ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿಯ ನಡುವಿನ ಅಂತರವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದ ನಿಜವಾದ ರಾಜಕಾರಣಿ. ಕೌಟಿಲ್ಯನಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಆಡಳಿತವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ದುಷ್ಟತ್ಯಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ನಿರ್ಮಿತ ತಪಾಸಣೆ ಮತ್ತು ಸಮತೋಲನಗಳನ್ನು ಅವರು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಕೌಟಿಲ್ಯನ ರಾಜಕೀಯ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಅನೇಕ ನಿಲುವುಗಳು ಸಮಕಾಲೀನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. (ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, 2013)

ಈ ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ತುತದ ಜಾಗತಿಕ ಮಣ್ಣಿನ ಗಳಿಸಿದ ಅದ್ಭುತ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ ಇದರಲ್ಲಿ 15 ಅಧೀಕರಣಗಳು, 180 ಪ್ರಕರಣಗಳು ಮತ್ತು 6000 ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಭೂಮಿ, ಹಣ, ರಾಜ್ಯ ರಕ್ಷಣೆ, ಸೇನಾ, ಆಡಳಿತ, ಒಪ್ಪಂದ, ವಿನಿಮಯದಂತಹ ಹಲವಾರು ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಈ ಮಹತ್ತರವಾದ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ ಬಲಿಷ್ಠವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತ ಅಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕೆಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹದ ಜೊತೆಗೂ ಸಹ ಹೋಲಿಕೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಇವರನ್ನು ವರ್ತಮಾನಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಆರ್ ಶ್ಯಾಮಶಾಸ್ತ್ರೀಯವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ ಇವರು 1909ರಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು ನಂತರ ಇದನ್ನು ತಿರುವನಂತಪುರದ ಗಣಪತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು ಈ ಗ್ರಂಥವು

ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಫ್ರೆಂಚ್, ಜರ್ಮನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಗೊಂಡು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಮೇರು ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ.

ಇವರ ಗ್ರಂಥದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿದ್ಯಮಾನಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಕಂಡುಬರುವುದಾದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ರಾಜ್ಯ, ಮಂತ್ರಿ, ಜನಪದ, ಕೋಟಿ, ಕೋಶ, ಸೈನ್ಯ, ಮಿತ್ಯತ್ವದಂತಹ 10 ಹಲವು ಅಂಶಗಳಿಗೆ ತರಬೇತಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಮಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದು ಇವರ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತದ ದೇಶ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಆಪತ್ಕಾಲದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿರುವ ಸಹಾಯಗಳು ಸಹ ಕೌಟಿಲ್ಯರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ನೆನೆಸುವಂತವುಗಳಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಭಾರತದ ಸಮಗ್ರ ಚಿಂತನೆಯು ಇವರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವಂತಿದೆ ಕಾರಣ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ, ಸಮಗ್ರತೆ, ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ ಇತರೆ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಸಮಗ್ರ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲೂ ಕೌಟಿಲ್ಯರ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯರ ಸಪ್ತಾಂಗ ಕೋಶವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿವರಿಸಿದರೂ ಸಹ ಈ ಕೋಶದಲ್ಲಿನ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ, ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಮತ್ತು ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತ, ರಾಜ್ಯಧರ್ಮ, ಕೋಶನಿತಿ, ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯವಹಾರ, ನಿರ್ವಹಣೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿ ವಿನಿಮಯದ ವಿಧಿನಿಯಮಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ

ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕತೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಜಾಹಿತಾತ್ಮಕ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇಂದು ಇಡೀ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ಮೂಲ ಅಂಶವೇ ಎನ್ನಲಾದ ತೆರಿಗೆ ಪದ್ಧತಿಯು ಕೌಟಿಲ್ಯರ ಆರ್ಥಿಕ ಚಿಂತನೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕೊಡುಗೆ ಎನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಇವರು ವಿವರಿಸಿದ ತೆರಿಗೆ ಪದ್ಧತಿಯು ಶುಲ್ಕಾದ್ಯಕ್ಷ ಅಂದರೆ ಶುಲ್ಕ ವ್ಯವಹಾರ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೆಸರುವಾಸಿ ಆಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇವರ ವಿವರಣೆ ಎಂದರೇ ಶುಲ್ಕವು ಬಾಹ್ಯ, ಅಭ್ಯಂತರ ಮತ್ತು ಆತಿಥ್ಯವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳಿದ್ದು ಅವು, ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಮಾರಾಟ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸುವ ಶುಲ್ಕವು ಬಾಹ್ಯವೆಂದು, ಅಭ್ಯಂತರ ಎಂಬುದು ಭೂಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು, ವಿದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲಿನ ತೆರಿಗೆಯೇ ಆತಿಥ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇವು ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವುದಾದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪ್ರಾಪ್ಯ ಶುಲ್ಕವೆಂದು ಆಮದು ಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸುವುದನ್ನು ಪ್ರವೇಶ್ಯ ಶುಲ್ಕವೆಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಪ್ರಸ್ತುತಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮನಾದ ತೆರಿಗೆಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷವಾದುದಾಗಿದೆ.

ಇವರ ಕೆಲವು ತೆರಿಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣದ ವಿವರಣೆಗಳೆಂದರೆ ವಿದೇಶದಿಂದ ತರಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ವಸ್ತುವಿನ ಬೆಲೆಯ ಐದನೇಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಶುಲ್ಕ. ಹೂವು, ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ, ಮೀನು, ಮಾಂಸ, ಧಾನ್ಯ ಇವುಗಳಿಗೆ ಆರನೇಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಶುಲ್ಕ. ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತರುವ ಬಾಗಿಲು ಕಾಯುವವನಿಗೆ ವಸೂಲಾದ ಶುಲ್ಕದ ಐದನೇಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಇನಾಮು ಕೊಡುವುದು. ಇತ್ಯಾದಿ ತೆರಿಗೆ ದಂಡನೆಗಳಲ್ಲದೆ ಹೊಸ ವಿಧದ ಇಲ್ಲವೆ ಪುರಾತನವಾದ ಮಾರಾಟ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ದೇಶಾಚಾರ ಜಾತ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದರೆ ದಂಡನೆಯನ್ನು

ಅಫರಾದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಧಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಷಯ ವಿಶೇಷವಾದುದಾಗಿದೆ.

ಇವರು ಈ ತರದ ತೆರಿಗೆಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಹ ಪ್ರಸ್ತುತದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪೂರಕವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇವರು ತಮ್ಮ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಗೆ ಅತಿಯಾದ ಮಹತ್ವ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಸಹ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ ಇವರು ತಮ್ಮ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ ಕ್ರಿಮಿ ಕಿಟಗಲ ಉಪದ್ರವ ತಡೆಯುವ ಮಾರ್ಗ ಸೂಚಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಸಹ ಮಾದರಿಯಾಗಿವೆ.

ಕೌಟಿಲ್ಯರ ದಾಯ ಕ್ರಮ: ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಲದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾನವಾದ ಹಕ್ಕುಳ್ಳ ದ್ರವ್ಯವು ದಾಯ ಅದರ ವಿಭಾಗವು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ದಾಯವನ್ನು ಯಾರು, ಯಾವಾಗ, ಹೇಗೆ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೇ ತುಲಮಾನ ಪೌತವಂ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಳತೆಯ ಸಾಧನಗಳ ಕುರಿತಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೌಟಿಲ್ಯರ ಕುರಿತಾಗಿ ಅಸ್ತಿಯಾ ದೇಶದ ವಿಂಟರನಿಟ್ಟ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಕೀತ್‌ರವರು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದರೂ ಸಹ ಪ್ರಸ್ತುತದ ಆರ್ಥಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಚಿಂತನೆಗೆ ಇವರ ಕೃತಿಯು ಸ್ಪೂರ್ತಿಯ ಸೆಲೆಯಾಗಿದ್ದು ಹಲವಾರು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರು ಭಾರತೀಯ ವಿಮರ್ಶಕರು ಇವರ ಕೃತಿಯ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದು ಕೌಟಿಲ್ಯರ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತದ್ದಾಗಿದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

- ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ (2013). ಜೈಕೋ ಪಬ್ಲಿಷಿಂಗ್ ಹೌಸ್.
- Gautam, P. K. (2016). *Understanding dharma and artha in statecraft through Kautilya's Arthashastra*. IDSA Monograph Series No.53.

- Kamal, K. (2022). *Kautilya's arthashastra: Strategic Cultural Roots of India's Contemporary Statecraft*. Taylor & Francis.
- Kangle, R. P., & Jog, K. P. (1999). *Perceptions on Kauṭīlīya arthaśāstra: In Commemoration of Prof. R.P. Kangle's Birth Centenary*. Popular Prakashan.
- Kauṭalya, & Kangle, R. P. (1986). *The Kauṭīlīya arthaśāstra*. Motilal Banarsidass Publ.